TEVHİD
VE
KISIMLARI
ŞEYH MUHAMMED BİN SALİH EL-USEYMİN
kitab ve sünnete davet neşriyat

بسم الله الرحمن الرحيم

TEVHİD VE KISIMLARI

ŞEYH MUHAMMED BİN SALİH EL-USEYMİN

KİTAB VE SÜNNETE DAVET NEŞRİYYAT
1437

TEVHİD
VE
KISIMLARI

ŞEYH MUHAMMED BİN SALİH EL-USEYMİN

tercüme
Ebu Turab bin AbdurRahman es-Sivasi

tashih ve yayına hazırlama
Ebu Umeyr bin Muhammed et-Turki

irtibat
kitabvesunnet@gmail.com

YAYIN HAKKI İSLAM ÜMMETİNE VAKIFTIR, DİLEYEN ÇOĞALTABİLİR

بسم الله الرحمن الرحيم

Muhakkak ki hamd Allah'adır. O'na hamdederiz ve O'ndan yardım dileriz ve O'ndan mağfiret dileriz. Ve nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin kötülüğünden Allah'a sığınırız. Allah kime hidayet ederse onu saptıracak yoktur ve kimi de saptırırsa ona hidayet edecek yoktur. Ve Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim. O, tektir ve ortağı yoktur. Ve Muhammed'in O'nun kulu ve resûlu olduğuna şehadet ederim.

"Ey iman edenler! Allah'a karşı hak takvayla takva sahibi olun ve siz, Müslümanlar olmadan ölmeyin."[1]

"Ey insanlar! Sizi bir nefisten halk eden ve ondan zevcesini halk edip ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar yayan Rabbinize ittikâ edin. Ve O'nunla birbirinizden istekte bulunduğunuz Allah'a ittikâ edin ve akrabalık (bağlarını koparmaktan sakının)**. Muhakkak ki Allah, sizin üzerinizde murakıbtır. "**[2]

---

[1] Âl-i İmran Suresi, 102. ayet

[2] Nisa Suresi, 1. ayet

"Ey iman edenler! Allah'a ittikâ edin ve doğru söz söyleyin. Sizin için amellerinizi islah etsin ve sizin için günahlarınızı mağfiret buyursun. Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederse, gerçekten (o) **azîm bir başarıyla başarıya ulaşmıştır."**[3,4]

Emmâ ba'du: Muhakkak ki sözün en doğrusu Allah'ın kitabıdır ve yolların en güzeli de Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in yoludur ve işlerin en şerlisi muhdes olanlardır ve her muhdes bid'attır ve her bid'at dalâlettir ve her dalâlet de ateştedir. Ve ba'du:

Şeyh Muhammed bin Salih el-Useymin (رحمه الله) şöyle bir sual tevcih edilmiştir:

"Tevhîdin tarifi ve türleri nedir?"

Şeyhin cevabı:

Tevhîd, lügatte "vahhade-yuvahhidu" fiilinin masdarı olarak gelmekte olup; anlamı: "bir şeyi tek kılmak" şeklindedir. Tevhîd, nefiy ve isbat olmadan tahakkuk etmez:

---

[3] Ahzab Suresi, 70.-71. ayet

[4] Sözümüze Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den sahih olarak rivayet edilen hacet hutbesi ile başladık. Ebu Davud (2118), Tirmizi (1105) ve İbni Mace (1892)'de tahric edilmiştir. Senedi sahihtir.

(a) hükmün, tevhîd olunanın gayrından nefyedilmesi
(b) tevhîd olunan lehine isbat edilmesi.

Misal olarak deriz ki: "İnsan 'lâ ilâhe illAllah'a şehadet etmedikçe tevhîdi tamamlamış olmaz/olamaz."

Lâ ilâhe illAllah'a şehadet eden insan,

(a) ulûhiyeti Allah (عز وجل)'nin gayrından nefyeder;
(b) ulûhiyeti sadece Allah için isbat eder.[5]

Mahzâ nefiy, mahzâ ta'tîldir.[6] Mahzâ isbat da, hükmün dâhiline gayrın müşareketine mâni olmaz.

---

[5] [Mütercimin Notu: "Lâ ilâhe illAllah" kelime-i tevhîdinin "lâ ilâhe" kısmı nefiy; "illAllah" kısmı ise isbattır. Tevhid, nefiy ve isbat olmadan sahih olmaz. Nefiy kısmı ile "ulûhiyet"in, Allah (سبحانه وتعالى)'nın gayrına ait olmadığı ifade edilmiş olur. İsbat kısmı ile de "ulûhiyet"in sadece Allahu (سبحانه وتعالى)'ya ait olduğu ifade edilmiş olur.]

[6] [Mütercimin Notu: "Mahzâ nefiy" demek: "İsbat kısmı olmayan nefiy" dmektir. "Mahzâ isbat" demek ise: "İçinde nefiy kısmı olmayan isbat" demektir. Örneğin sadece "lâ ilâhe" denilip de cümlenin devamı söylenmez ise "mahzâ nefiy" yapılmış olur. Eğer cümlenin baş tarafı atılır da sadece "illAllah" denirse, veya sadece "Allahu ilâhun" gibi bir cümle söylenirse, bu defa da "mahzâ isbat" yapılmış olur. Mahzâ nefiy yapılırsa Allah'ın ulûhiyeti de nefyedilmiş olur ki, böyle bir şey caiz değildir. Mahzâ isbat ise yetersiz ve eksiktir. Bu nedenle de kelime-i tevhîdin, "Lâ ilâhe illAllah" şeklinde tamamının söylenmesi gerekmektedir. Çünkü kelime-i tevhîdin tamâmını söyleyen kimse hem nefyi, hem de isbâtı usûlüne uygun bir biçimde yapmış olur.]

Örneğin "Falanca ayağa kalkmıştır" dersen, bu cümle ile "ayakta durma" fiilini o şahıs lehine isbat etmiş olursun ama o kişiyi "ayakta durma" fiili üzere tevhid etmiş olmazsın. Çünkü bu cümleye göre "ayakta durma" fiiline başka birinin de müşareket etmesi caiz olur.[7]

Şayet "ayakta duran kimse yoktur" dersen, mahzâ nefiy yapmış olur ve "ayakta durma" fiilini hiç kimse için isbat etmemiş olursun.[8]

Şayet "Zeyd'den başka ayakta duran kimse " dersen, işte o zaman Zeyd'i "ayakta durma" fiili husûsunda, bu fiili Zeyd'in gayrından nefyederek tevhîd etmiş olursun. İşte

---

[7] [Mütercimin Notu: Örneğin "Ahmet ayaktadır" dersen, Ahmet'in "ayakta durma" fiilini işlediğini ifade etmiş olursun. Ama ayakta duran sadece Ahmet midir? Hayır. "Ayakta durma" fiili sadece Ahmet'e mi aittir? Hayır. Yani, "Ahmet ayaktadır" derken, Ahmet'i ayakta durma fiili üzerine tevhid etmiyoruz. Eğer Ahmet'i "ayakta durma" fiili üzere tevhid etmiş olsaydık, Ahmet'in dışındakilerin "ayakta durma" fiilini işleyememesi gerekirdi. "Ahmet ayaktadır" cümlesi, mahzâ isbattır çünkü içerisinde nefiy kısmı yoktur. Bu cümle mahzâ isbat cümlesi olduğu için; cümlede geçen "ayakta durma" fiiline/hükmüne başkaları da müşareket edebilir; yani başkaları da ayakta durabilir.]

[8] [Mütercimin Notu: "Ayakta duran kimse yoktur" cümlesi ise, içerisinde isbat kısmı geçmediği için, mahzâ nefiydir. Yeni Türkçede "mahzâ nefiy" yerine "salt olumsuzlama" gibi bir ifade kullanılıyor. Ama Arapça orjinal ifadeleri kullanmak her zaman için daha emin ve sağlam bir yoldur diye düşünüyorum. Bu cümle mahzâ nefiy cümlesidir ve gayet sıkıntılıdır. Çünkü bu cümleye göre "ayakta durma" fiilini işleyen hiç kimse yoktur. Yani bu cümle, "ayakta durma" fiilini herkesten nefyetmektedir.]

bu, vâkıada tevhîdin tahkîkidir. Yani şüphesiz ki tevhîd, nefiy ve isbâtı şâmil olmadıkça tevhid olmaz.[9]

Şimdi tüm yazılanları kelime-i tevhîde uyarlayarak bir özet yapmaya çalışalım:

Lâ ilâhe illâ Allah:

"Lâ ilâhe" kısmı: Nefiydir. Eğer sadece "lâ ilâhe" denilir de cümlenin devamı söylenmez ise, mahzâ nefiy yapılmış olur ki, caiz değildir. Çünkü eğer kelime-i tevhîd, mahzâ nefiy şeklinde bırakılırsa, Allah'ın ulûhiyeti de yok sayılmış olur. Bu nedenle cümle, "lâ ilâhe illAllah" şeklinde kâmilen söylenmelidir. Cümle kâmilen söylendiği zaman, "lâ ilâhe" ifadesi ile "ulûhiyeti, Allah'ın gayrı için nefyetmiş" oluruz ki doğrusu da budur. Allah'tan gayrı ilah yoktur.

"illAllah" kısmı: Bu kısım ise isbât kısmıdır. Bu ifade ile "ulûhiyet, Allah (سبحانه وتعالى) için isbât edilmiş olur". "illâ" edatı da "lâ ilâhe" kısmında istisnâ yapmaktadır.

---

[9] [Mütercimin Notu: İşte yukarıdaki cümle hem nefyi, hem de isbâtı içermektedir. "Lâ qaaime illâ Zeyd" cümlesi yaklaşık olarak "Zeyd'ten başka ayakta duran kimse yoktur" anlamına gelmektedir. Bu cümle, "ayakta durma" fiilini Zeyd'e hâs kılmaktadır. Yani bu cümleye göre
(a) Zeyd, ayakta durmaktadır (isbat kısmı);
(b) Zeyd'den başka ayakta duran kimse yoktur (nefiy kısmı).]

Yani bu cümle, "ulûhiyet sadece Allah (سبحانه وتعالى)'ya aittir. Allah'tan başkası için ulûhiyet yoktur" anlamını hâizdir.

"Lâ ilâhe" kısmında "ilâh" sözcüğünün harekesi fethalı gelmiştir. Yani bu kısım, "lâ ilâhu" değil de "lâ ilâhe" şeklinde gelmiştir. Bu sözcüğün fethalı gelmesi "kâmil bir nefiy" yapıldığı anlamına gelmektedir. Örneğin Araplar "lâ kevkebu(n)" dediği zaman bunun anlamı "bir yıldız yoktur" demektir ve nefiydir. Ama bu, kâmil bir nefiy değildir. Bu cümlede, "bir yıldız yoktur ama iki yıldız olabilir" anlamı hâlâ mevcuttur.

Fakat "lâ kevkebe" şeklinde nefiy yapılırsa, yani kevkeb sözcüğü fetha ile harekelenirse, yapılan nefiy kâmil bir nefiy olmaktadır. Yani "lâ kevkebe" demek, "hiç yıldız yoktur" demektir. "La kevkebe": "Hiç yıldız yoktur; bir yıldız da yoktur; iki yıldız da yoktur; üç yıldız da yoktur; velhâsıl kelâm, hiç yıldız yoktur". İşte kelime-i tevhîdde de böyle bir nefiy yapılmıştır. "Lâ ilâhe illAllah": "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur."

Allah (عز وجل)'ye nisbetle tevhîdin türlerinin tamamı, "Tevhid, Allah (سبحانه وتعالى)'nın, Kendisine tahsîs ettiği hususta ifrâdıdır/birlenmesidir." şeklinde genel bir tarif kapsamına dahil edilebilir.

İlim ehlinin zikrettiğine göre, tevhîdin türleri üçtür:

Birincisi: Rubûbiyet tevhîdi

İkincisi: Ulûhiyet tevhîdi

Üçüncüsü: İsim ve Sıfat Tevhîdi

Alimler bu tasnîfi, tefekkür yoluyla, tetkik yoluyla, âyet ve hadislere bakmak sûreti ile bilmişlerdir. Yine ehl-i ilim, tevhîdin, bu sayılan üç nevîn dışına çıkmadığını görerek tevhîd türlerini üç kısma ayırmışlardır:

1. Nevî: Rubûbiyet Tevhîdi: "O, Allah (سبحانه وتعالى)'nın yaratma, mülk ve tedbîr ile birlenmesidir." Bu lafzın tafsîli;

İlk olarak: Allah (سبحانه وتعالى)'nın, "yaratma" (fiili) ile birlenmesi: Tek Allah (سبحانه وتعالى) Hâlık'tır, O'ndan başka yaratıcı yoktur. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Var mı Allah'ın gayrında, sizi semâ ve Arz'dan rızıklandıran** (herhangi) **bir hâlik? O'ndan başka ilâh yoktur."**[10]. Yine Allah (سبحانه وتعالى), kafirlerin ilahlarının bâtıllığını beyan ederek şöyle buyurmuştur: **"Halk eden,**

[10] Fâtır Sûresi, 3. âyet

halk etmeyen gibi midir? Tezekkür etmez misiniz?"[11] Tek Allah (سبحانه وتعالى) yaratıcıdır; her şeyi O yaratmış ve takdîr etmiştir. O (سبحانه وتعالى)'nın yaratması, mef'ûllerinden vâki olan şeyleri de; ve aynı şekilde, yarattıklarının mef'ûllerinden vaki olan şeyleri de şâmildir.[12]

Bunun için, 'Allah (سبحانه وتعالى)'nın, kulların fiillerinin yaratıcısı' olduğuna iman etmek, kadere iman etmenin tamâmındandır. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Ve Allah halk etti sizi ve amellerinizi."**[13] Bu âyetin bir vechesi şudur ki, kulun fiili, kulun sıfatlarındandır. Ve kul, Allah tarafından yaratılmıştır. Bir şeyin yaratıcısı, o şeyin sıfatlarının da yaratıcısıdır. Bu âyetin diğer bir vechesi ise şöyledir ki, kulun fiili, hedefli irâde ve tam bir kudret ile hasıl olmaktadır; kulun irade ve kudretinin ikisi de Allah (عز وجل) tarafından yaratılmıştır. Tam sebebin yaratıcısı, müsebbibin de yaratıcısıdır.

---

[11] Nahl Sûresi, 17. âyet

[12] [Mütercimin Notu: Allah (سبحانه وتعالى) her şeyin, tüm fiillerin yaratıcısıdır. Fiilleri de, mefulleri de, fiil ve mefullerden vaki olan diğer fiilleri de yaratan O (عز وجل)'dir. Kendi yarattıklarından vaki olan fiilleri de; kulların yaptıklarından sâdır olan fiilleri de yaratn O (عز وجل) 'dir.]

[13] Saffat Sûresi, 96. âyet

Eğer denilirse ki: "Allah (عز وجل)'yi tek yaratıcı olarak kabul ediyor, yaratma fiilini O azze ve celleye has görüyoruz. Ama diğer taraftan **"İmdi halk edicilerin en güzeli Allah mübarektir."**[14] şeklindeki âyette geçen "halk ediciler/yaratanlar" ifadesi, "halk etme/yaratma" fiilini Allah'tan başkası için de mümkün kılmaktadır. Ayrıca Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in: **"Onlara denir ki: Hadi halk ettiklerinize/yarattıklarınıza can verin bakalım!"** şeklindeki hadîsi şerîfinde de "halk etme/yaratma" fiili insanlar için kullanılmaktadır. (a) "Halk etme/yaratma" fiilinin Allah (سبحانه وتعالى)'ya atfedilmesi ile (b) "halk etme/yaratma" fiilinin insanlara vb atfedilmesi hususlarının arasını nasıl buluşturabiliriz?"

Bu sualin cevabı şöyledir: Şüphesiz ki Allah (سبحانه وتعالى)'nın gayrı, Allah (سبحانه وتعالى) gibi halk edemez/yaratamaz; ma'dûmu mevcut kılamaz/yoktan var edemez; ölüyü diriltemez. Allah (سبحانه وتعالى)'nın gayrındakilerin yaratması ancak, Allah (عز وجل) tarafından yaratılmış olan bir şeyi değiştirmek ve o şeyi bir sıfattan diğer bir sıfata dönüştürmek sûreti ile olabilir. Örneğin ressam bir resim yaptığı zaman, bir sûreti yoktan var etmiş olmuyor. Ressamın yaptığı ancak, bir şeyi bir şeye tahvîl etmektir (dönüştürmektir). Örneğin çamuru kuş sûretine/resmine dönüştürmek; veya çamuru deve

[14] Mu'minun Sûresi, 14. âyet

sûretine/resmine dönüştürmek gibi. Ya da bir ressamın, boyama sûreti ile beyaz bir alanı renkli bir resime dönüştürmesi gibi. Ressamın kullandığı mürekkep, Allah (عز وجل) tarafından yaratılmıştır. Yine ressamın kullandığı beyaz kağıt da Allah (سبحانه وتعالى) tarafından yaratılmıştır. İşte yaratma fiilinin "Allah (سبحانه وتعالى)'ya nisbetle isbat edilmesi" ile "mahlûkata nisbetle isbat edilmesi" arasındaki fark budur. İşte böylece Allah (سبحانه وتعالى), Kendisine tahsis buyurduğu "halk etme/yaratma" (fiili) ile münferidtir/tektir.

İkincisi: Allah (سبحانه وتعالى)'nın "mülk" ile birlenmesi: Mâlik olan tek Allah'tır. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Mübarektir O** (Allah) **ki mülk O'nun elindedir. Ve O, her şey üzerine kâdirdir."**[15] Allah (سبحانه وتعالى) yine şöyle buyurmaktadır: **"De ki: 'Eğer biliyorsanız, her şeyin melekûtu elinde olan, her şeyi koruyan ve kendisi korunmaya** (ihtiyacı olmaya)**n kimdir?'"**[16] Mutlak umûmî şâmil mülkün mâliki tek Allah (سبحانه وتعالى)'dır. Mülkün Allah (عز وجل)'nin gayrına nisbeti ise, izafî bir nisbettir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **"...veya anahtarlarına malik olduğunuzdan..."**[17] ve **"Zevcelerine veya sağ ellerinin mâlik olduklarına**

[15] Mülk Sûresi, 1. âyet
[16] Mu'minûn Sûresi, 88. ayet
[17] Nur Sûresi, 61. âyet

hariç."[18] şeklindeki âyetleri ile Kendi gayrı için Mülk'ü isbat etmiştir. Yine Allah'ın gayrısı için mülkün isbat edildiğine delâlet eden başka nasslar da vardır. Fakat mahlukatın mülkü, Allah (عز وجل)'nin mülkü gibi değildir. Mahlukatın mülkü, sınırlı bir mülktür; mukayyed bir mülktür; kapsamlı olmayan bir mülktür.

Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Ve Allah'ın sizin için kaim kıldığı mallarınızı sefihlere vermeyin. Ve onları ondan rızıklandırın ve onları giydirin ve onlara ma'ruf söz söyleyin."**[19] Bu âyet, insanın mülkünün kısır ve mukayyed bir mülk olduğuna delîl teşkil etmektedir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın mülkü ise, mahlûkatın mülkü gibi değildir. O (سبحانه وتعالى)'nın mülkü, umûmî şamil bir mülktür; mülkü mutlaktır. Allah (سبحانه وتعالى), mülkünde dilediğini yapar; yaptığından sual olunmaz ama mahlûkat suâle tâbidir.

Üçüncüsü: Tedbîr. Allah (عز وجل), tedbîrde tektir. O (عز وجل): **"Dikkat edin, halk etme ve emir O'nundur. Âlemlerin Rabbi Allah mübarektir."**[20] âyetinde buyurduğu üzere mahlûkatı idare eder, semâvat ve Arz'ı tedbîr eder. Bu tedbîr, şamil bir tedbîr olup Allah'ın

---

[18] Mü'minûn Sûresi, 6. ayet

[19] Nisa Sûresi, 5. âyet

[20] A'râf Sûresi, 54. âyet

dûnunda kimse bu tedbîre müdahale de edemez, muârız da olamaz. Bazı mahlûkata verilen tedbîr ise dar, sınırlı ve mutlak olmayan mukayyed bir tedbîrdir. Örneğin insanın mallarını, çocuklarını, hizmetçilerini vesaire tedbîr etmesi gibi. İşte böylece, "Rubûbiyet Tevhîdi: Allah'ın yaratma, mülk ve tedbîr ile birlenmesidir" şeklindeki kavlimizin sıhhatinin doğruluğu zahir olmuştur.

2. Nevî: Ulûhiyet Tevhîdi: "O, Allah (سبحانه وتعالى)'nın ibadet ile birlenmesidir." Bu tevhîde binâen insan, Allah ile beraber herhangi bir kimseyi ittihaz edinip de o kimseye ibadet etmez; Allah'a ibadet ettiği gibi başka hiçbir kimseye/şeye ibadet etmez.

Tevhîdin bu nevî, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in kendileri ile kıtâl ettiği; kanlarını, mallarını, toprak ve yurtlarını mübah kıldığı; kadınlarını ve zürriyetlerini esir aldığı müşriklerin dalâlete düştüğü türdür. Resuller, ulûhiyet tevhîdi ile ba's edilmiş; kitaplar, ulûhiyet tevhîdi ve ikisiyle -rubûbiyet tevhîdi ve isim ve sıfat tevhîdiyle- beraber inzal olunmuştur. Lâkin Resuller, kavimleri ile en çok bu nevî tevhîd -ulûhiyet tevhîdi- üzere mücadele etmişlerdir. Şöyle ki ulûhiyet tevhîdine binâen insan ibadeti hiçbir şekilde Allah (سبحانه وتعالى)'nın gayrına -ne mukarreb bir meleğe, ne irsâl olunmuş bir resûle, ne salih bir velîye, ve ne de yaratılmışlardan herhangi birine- sarf etmez. Çünkü ibadet,

ancak Allah (عز وجل) için yapılırsa sahîh olur. Ulûhiyet tevhîdini ihlâl eden kimse, -rubûbiyet tevhîdi ile isim ve sıfat tevhîdini ikrar etse bile- müşriktir, kâfirdir. Şayet bir adam, Allah (سبحانه وتعالى)'nın yaratıcı olduğuna, mâlik olduğuna, tüm işleri idare edici olduğuna, O (سبحانه وتعالى)'nın hak ettiği isim ve sıfatların sahibi olduğuna iman etse ama Allah ile beraber başkasına ibadet etse; o kimsenin rubûbiyet tevhîdini ve isim ve sıfat tevhîdini ikrâr etmesi kendisine bir fayda sağlamaz.

Farzedelim ki adamın biri, rubûbiyet tevhîdini de isim ve sıfat tevhîdini de kâmilen ikrar etse ama kalkıp bir kabre gitse ve kabirde yatana ibadet etse veya Allah'a yakınlaşmak için o kabirde yatan mevtâya kurban adasa; şüphesiz ki bu adam müşriktir, kâfirdir, ebedî Ateş'tedir. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Muhakkak ki, kim Allah'a şirk koşarsa, gerçekten Allah ona cenneti haram etmiştir ve onun varacağı yer Ateş'tir. Ve ensardan zalimler için** (kimse) **yoktur."**[21]

Allah (عز وجل)'nin Kitabı'nı okuyan herkes bilir ki, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in kendileri ile kıtâl ettiği; kanlarını ve mallarını helal kıldığı; kadınlarını ve zürriyetlerini esir aldığı; topraklarını ganîmet olarak aldığı müşrikler, şüpheye düşmeksizin tek Allah (سبحانه وتعالى)'nın yaratan

[21] Mâide Sûresi, 72. âyet

Rab olduğunu ikrar ediyorlardı. Ama onlar, Allah ile beraber gayrına ibadet ettiler de bu nedenle kanları ve malları mübah kılınan müşrikler hâline geldiler.

3. Nevî: İsim ve Sıfat Tevhîdi: "O, Allah (سبحانه وتعالى)'nın, Kitab'ında veya Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in lisânı üzere Kendisini tesmiye ettiği isimlerle ve Kendisini vasfettiği sıfatlarla ifrâdıdır [birlenmesidir]. Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'nın isbât ettiği husûsları, tahriften gayrı ve ta'tîlsiz [inkâr etmeksizin] ve tekyîften gayrı [keyfiyetlendirmeden] ve temsîlsiz [mahlûkata benzetmeksizin] isbât etmek sûreti ile olur."

Şüphe yok ki, Allah'ın Kendisini tesmiye ettiği isimlere ve Kendisini vasfettiği sıfatlara, mecaz vechi üzere değil de hakîkat vechi üzere iman etmek gerekmektedir. Fakat bu iman, tekyîfsiz ve temsîlsiz olmalıdır.

Tevhîdin bu nevî, bu ümmetten, İslam'a mensup olan ehli kıbleden bazı taifelerin çeşitli vecihler üzere dalâlete düştüğü türdür:

Bu taifelerden kimisi, nefiy ve tenzîh hususlarında, İslam'dan çıkaracak derecede aşırı gitmiş; bazıları orta

seviye (dalâlette) kalmış; bazıları da Ehl-i Sünnet'e yaklaşmıştır (ama dalâlet dairesinden çıkamamışlardır).[22]

Fakat tevhîdin bu türünde selefin menheci: "Allah'ın, kendi Nefsini isimlendirdiği isimlerle ve Kendi Nefsini vasfettiği sıfatlarla hakîkat vechi üzere, 'tahrifsiz, ta'tîlsiz, tekyîfsiz ve temsîlsiz' bir biçimde isimlendirilmesi ve sıfatlandırılmasıdır."

Örneğin; Allah (سبحانه وتعالى), Kendisini 'el-Hayyu'l-Kayyûm' ile tesmiye etmiştir. Bize vacip olan, "el-Hayyu'l-Kayyûm"un Allah (سبحانه وتعالى)'nın isimlerinden bir isim olduğuna iman etmektir. Yine bize vacip olan, bu ismin içerdiği sıfata da iman etmektir ki o vasıf da yok olmaya maruz kalmayan ve kendisine yokluğun erişemediği "kâmil hayat"tır.

Yine örneğin Allah (سبحانه وتعالى) kendi Nefsini "semî'" ile tesmiye etmiştir. Bize düşen, "semî'"in Allah (سبحانه وتعالى)'nın isimlerinden bir isim olduğuna, sem'in/işitmenin de O'nun sıfatlarından bir sıfat olduğuna ve O'nun 'işitiyor'

[22] [Mütercimin Notu: Üstad burada, dalâlete düşen fırkaları, dalâletlerinin şiddetine göre 3 bölüme ayırmaktadır:
(a) Dalâletleri had safhada olan
(b) Dalâletleri orta derecede olan
(c) Ehl-i sünnete yakın olmakla beraber bazı hususlarda dalâlete düşen fırkalar]

olduğuna iman etmektir. Çünkü "işitmek", semî' isminin ve "sem'/işitme(k)" sıfatının iktizâ ettiği hükümdür. Şüphesiz ki işitmesiz bir semî'/işitici veya işitileni idrâk etmeksizin işitmek gibi bir durum, muhal bir şeydir. Diğer isimleri de bu misaller üzerine mukayese et![23]

Başka bir misal: Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Ve yahudiler dediler ki: 'Allah'ın eli bağlıdır.' Onların elleri bağlandı ve dediklerinden dolayı lanetlendiler. Bilakis O'nun iki eli açıktır, dilediği gibi infâk eder."**[24] Bu âyette Allah (سبحانه وتعالى): **"Bilakis O'nun iki eli açıktır…"** buyurmakta ve Kendisi için "البسط/bast" ile vasfedilmiş **"iki el"**i isbât etmektedir. "البس/bast", geniş bağış/lütuf anlamına gelmektedir. Bize vacip olan: Allah (سبحانه وتعالى)'nın, bağış ve nimetler ile bast olunmuş/yayılmış iki elinin olduğuna iman etmektir.

Fakat bize vacip olan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu iki eline keyfiyet biçen kalbî bir tasavvura kalkışmamak, tekyîf içeren lisânî bir kelâma yer vermemek ve bu iki eli mahlûkâtın ellerine temsîl etmemektir/benzetmemektir.

---

[23] [Mütercimin Notu: Üstadın anlatımına göre; Allah'ın isimlerine ve bu isimlerle irtibatlı sıfatlara ve fiillere de iman etmek gerekmektedir. Örneğin "semî" kelimesinin, Allah'ın ismi olduğuna iman etmek gerektiği gibi, bu ismin sıfatı olan "sem'" sıfatına ve "işitiyor olmak" fiiline de iman etmek gerekmektedir. Çünkü "işitme" sıfatı olmayan bir "işitici" düşünmek muhaldir.]

[24] Maide Sûresi, 64. âyet

Çünkü Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır:

"Hiçbir şey, O'nun misli gibi değildir. Ve o Semi'dir, Basir'dir."[25]

Allah (سبحانه وتعالى) yine şöyle buyurmaktadır:

"De ki: Rabbim ancak fuhşiyatı, onlardan zahir olanı ve batın olanı ve günahı ve haktan gayri bağiliği ve hakkında bir sultân[26] **inzâl etmediğini Allah'a şerik koşmayı ve bilmediğinizi Allah hakkında söylemenizi haram kılmıştır."**[27]

Allah (سبحانه وتعالى), başka bir âyette ise şöyle buyurmaktadır:

"Ve senin için hakkında ilim olmayan (şeyin) **ardına düşme. Muhakkak ki kulak ve göz ve kalb hepsi ondan mes'ûl olacaktır."**[28]

Kim Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu iki elini mahlûkatın ellerine temsîl ederse [benzetirse], şüphesiz ki o kimse, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **"Hiçbir şey, O'nun misli gibi**

---

[25] Şûrâ Sûresi, 11. âyet
[26] delil, bürhan, kanıt
[27] A'râf Sûresi, 33. âyet
[28] İsrâ Sûresi, 36. âyet

değildir." [29] şeklindeki kavlini yalanlanmış ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **"Artık Allah için meseller darb etmeyin."**[30] kavlinde geçen emrine âsi gelmiş olur. Yine birisi çıkıp da Allah (سبحانه وتعالى)'nın iki eline keyfiyet biçer ve derse ki *"Allah'ın iki eli, [herhangi bir şekilde] muayyen bir keyfiyet üzeredir"*, şüphesiz ki o kimse, ilmetmediği bir şeyi Allah (عز وجل) aleyhine söylemiş ve hakkında bilgisinin olmadığı şeyin ardına düşmüş demektir.

Sıfatlar hakkında ikinci bir örnek verelim: Örneğimiz, Allah (سبحانه وتعالى)'nın 'Arş'ının üzerine istivâ etmesi' husûsu hakkında olacaktır. Şüphesiz ki Allah (سبحانه وتعالى), Kitâb'ının yedi yerinde, hepsinde de **"istivâ etti"** ve **"Arş'ın üzerine"** lafızlarını kavlederek kendi Nefsi için **"Arş'ın üzerine istivâ etti"** ifâdesini isbât etmiştir. Arap lügatında "istivâ" kelimesine döndüğümüz zaman, bu kelimenin mânâsının, ancak "irtifâ" ve "yükselmek" anlamlarını iktizâ eden "alâ" fiili olduğunu görmekteyiz.

Bu durumda, Allah (سبحانه وتعالى)'nın Tâhâ Sûresinde **"Rahman, Arş'ın üzerine istivâ etti."**[31] şeklinde buyurduğu âyet-i kerîmenin ve bu meyandaki diğer âyât-ı

[29] Şûrâ Sûresi, 11. âyet
[30] Nahl Sûresi, 74. âyet
[31] Tâhâ Sûresi, 5. âyet

kerîmenin mânâsı şöyle olur ki: Şüphesiz ki Allah (عز وجل), Arş'ının üzerine, hâs bir uluvv ile yükselmiştir. Fakat bu uluvv, tüm ekvânın üstüne olan umûmî uluvvun gayrıdır. Bu uluvv, Allah (سبحانه وتعالى) için hakîkat vechi üzere sabittir. O (عز وجل), Arş'ının üzerine, Kendisine yaraşır bir hâlde uluvv etmiştir. Fakat O (عز وجل)'nin uluvvu, insanın yatağın üstüne çıkması gibi değildir; insanın hayvanların üstüne binmesi gibi değildir; insanın gemiye çıkıp binmesi gibi değildir.

Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır:

"Ve O ki, bütün çiftleri halk etmiştir. Ve sizin için bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etmiştir. Onların sırtları üzerine istiva[32] **etmeniz için. Sonra üzerlerine istiva ettiğinizde Rabbinizin nimetini zikredin ve şöyle deyin: 'Subhandır O ki, bize bunları musahhar kıldı. Ve** (yoksa) **biz ona güç yetirenler olmazdık. Ve muhakkak ki biz Rabbimize inkılâb edeceğiz."**[33]

Mahlûkun bir şeyin üstüne istivâ etmesi, Allah (سبحانه وتعالى)'nın Arş'ının üzerine istivâ etmesine benzetilemez. Çünkü Allah'ın misli gibi hiçbir şey yoktur.

---

[32] burada mana şöyledir: kurulmanız/yerleşmeniz

[33] Zuhruf Sûresi, 12-14. âyetler

"Arş'ın üzerine istivâ etti" kelâmının mânâsı: "Arş'ın üstüne hükümrân oldu şeklindedir" diyenler, büyük bir hatâya düşmektedirler. Çünkü bu, kelâmı yerinden tahrif etmek; sahâbe (رضي الله عنهم)'un ve ihsân ile sahâbilere tâbî olanların, üzerinde icmâ ettiği husûsa muhalefet etmek; ve hiçbir müminin Allah (عز وجل) hakkında ağzına alamayacağı bâtıl hükümleri dayatmaktır.

Şüphesiz ki Kur'ân-ı Kerîm, Arap lügatı ile nâzil olmuştur. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى), bu husûsa atfen şöyle buyurmaktadır: **"Muhakkak ki Biz onu Arapça Kur'ân kıldık. Umulur ki akledersiniz."**[34]

Arap lügatında "istevâ alâ kezâ (şunun üstüne istivâ etti)" sîgasının muktezâsı: "uluvv/yükselme" ve "istikrâr/karar kılma"dır. Bilakis "uluvv ve istikrâr" anlamı, "istevâ alâ kezâ" sîgasının lafzına mutâbık olan mânâdır. **"Arş'ın üzerine istivâ etti"** kelâmının manâsı: yani "Arş'ının üzerine, celâl ve azametine lâyık olan hâs bir uluvv ile yükselmiştir" demektir. Eğer "İstivâ" kelimesi, "istîla/hükümrân olmak" şeklinde tefsîr edilirse, kelâm mevzîlerinden tahrîf edilmiş olur. Çünkü "istivâ" kelimesini "istîlâ" şeklinde tefsir etmek, Kur'ân lügatının "uluvv/yükselmek" şeklinde delâlet ettiği mânâyı nefyetmek ve başka bir bâtıl mânâyı isbât etmektir.

---

[34] Zuhruf Sûresi, 3. âyet

Sonra şu da var ki, şüphesiz ki selef ve onlara ihsân ile tâbi olanlar, bu mânâ üzere icmâ hâlindedirler. Çünkü "istivâ" kelimesinin tefsîri husûsunda, seleften ve tâbiînden, bu mânâya (yani 'uluvv' mânâsına) muhalif tek bir harf bile gelmemiştir. Lafız Kur'ân'da ve Sünnet'te geldiği ve seleften de bu lafzın zâhirine muhalif tefsîri vârid olmadığı zaman, aslolan şudur ki selef, lafzı zâhiri üzere bâki bırakmış ve lafzın delâlet ettiği mânâya itikad etmişlerdir.

Birisi çıkıp da: "Seleften, kendilerinin 'istivâ' kelimesini 'alâ/yükseldi (fiili)' ile tefsir etmiş olduklarına dair sarîh bir lafız vârid olmuş mudur?" diye sual ederse;

Deriz ki: Evet. Bu (tefsir), seleften vârid olmuştur. Böyle bir tefsir, onlardan sarîh bir biçimde vârid olmasa bile; Kur'ân-ı Kerîm'de ve Sünnet-i Nebeviyede geçen lafzın delâlet ettiği husûsun aslı, Arap lügatının iktizâ ettiği mânâ üzerine bâkidir ve selefin "istivâ" kelimesini isbâtı, bu mânâ üzere olur.

"İstivâ" kelimesini "istîlâ/hükümrân olmak" şeklinde tefsîr edenleri ilzâm eden bâtıl netîceler ise şunlardır:

Birincisi: Böyle bâtıl bir tefsîre göre, semâlar ve Arz yaratılmazdan önce Arş'ın Allahu (سبحانه وتعالى)'nın mülkü

olmaması gerekirdi. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır:

"Muhakkak Rabbiniz Allah, semavatı ve arzı altı günde halk etti, sonra Arş'ın üzerine istivâ etti. Gündüzü onu süratle talep eden gece ile örter. Ve güneş ve ay ve yıldızlar O'nun emrine musahhardır. Dikkat edin, halk etme ve emir O'nundur. Âlemlerin Rabbi Allah mübarektir."[35]

Bu durumda, bu bâtıl tefsîre göre Allah (سبحانه وتعالى)'nın 'semâların ve Arz'ın yaratılışından önce' ve 'semâların ve Arz'ın yaratılışı esnâsında' Arş'a hâkim olmaması gerekirdi.

İkincisi: Kavlimize göre, "istivâ" kelimesinin "hükümrân oldu" şeklinde tefsîr edilmesi, "*Allah Arz'ın üzerine istivâ etti*" gibi veya "*Allah, mahlûkâtından herhangi bir şeyin üstüne istivâ etti*" gibi anlamlara yol açar ki, bu da şeksiz şüphesiz bâtıl bir mânâ olup Allah (عز وجل)'ye yaraşır değildir.

Üçüncüsü: Böyle bir tefsir, kelâmın mevzîlerinden tahrîf edilmesidir.

---

[35] A'râf Sûresi, 54. âyet

Dördüncüsü: Böyle bir tefsir, selefi salih'in icmâsına muhalefet etmektir.

Velhâsıl kelâm, tevhîdin bu nevînde (isim ve sıfat tevhîdinde) bize vacip olan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kendi Nefsi için isbat ettiği hususları ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in Allah için isbât buyurmuş olduğu hususları, hakîkat vechi üzere, 'tahrîfsiz, ta'tîlsiz, tekyîfsiz ve temsîlsiz' isbât etmemizdir.[36]

Hamd, nimeti ile salih (işler)in tamamlandığı, kullarından dilediğine minnet ederek onları hidayete erdiren, kullarından pek çoğunu da irade buyurduğu bir hikmete binaen dalâlete sevkeden, âlemlerin Rabbi Allah'ındır. Hakîm, Alîm, Berr, Rahîm sübhandır. Rabbimiz, bize katından bir rahmet hibe et. Şüphesiz ki Vehhab olan Sensin. Allah'ım! Bizleri, bu sıfatlar ile muttasıf olan, Senin kendilerinden razı olduğun, onlarında Sen'den razı olduğu kimselerden eyle, ey Hayy, ey Kayyum, ey Arz'ın ve semâların melekûtu elinde olan! Allah'ın salâtu selamı Nebîmiz Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e, O'nun âline, ashabına ve Din Gününe kadar ihsan ile onlara tâbi olanların üzerine olsun.[37]

---

[36] Şeyhin verdiği cevab burada bitti.

[37] Hüsn-i hâtime olarak şeyhin: "KUR'ÂN-I KERÎM'DE TAKVA VE FAİDELERİ" isimli eserinin son kısmından alıntıladık.

İBADET, ANCAK ALLAH (عز وجل) İÇİN YAPILIRSA SAHÎH OLUR. ULÛHİYET TEVHÎDİNİ İHLÂL EDEN KİMSE, -RUBÛBİYET TEVHÎDİ İLE İSİM VE SIFAT TEVHÎDİNİ İKRAR ETSE BİLE- MÜŞRİKTİR, KÂFİRDİR. ŞAYET BİR ADAM, ALLAH (سبحانه وتعالى)'NIN YARATICI OLDUĞUNA, MÂLİK OLDUĞUNA, TÜM İŞLERİ İDARE EDİCİ OLDUĞUNA, O (سبحانه وتعالى)'NIN HAK ETTİĞİ İSİM VE SIFATLARIN SAHİBİ OLDUĞUNA İMAN ETSE AMA ALLAH İLE BERABER BAŞKASINA İBADET ETSE; O KİMSENİN RUBÛBİYET TEVHÎDİNİ VE İSİM VE SIFAT TEVHÎDİNİ İKRÂR ETMESİ KENDİSİNE BİR FAYDA SAĞLAMAZ.
müellif
kitab ve sünnete davet neşriyyat
kitabvesunnet.blogspot.com